

Kateřina Vrablıkova, Ph.D.
A 5, Bauteil A, Raum A 332
68159 Mannheim
Tel.: +49 (0)621-181-2095
E-mail: kvrablik@mail.uni-mannheim.de

Posudek k disertační praci:

Klimaskepe v eskm proveden: Kontrahnut a jeho strategie

Autor: Petr Vidomus

Univerzita Karlova v Praze, Filozofick fakulta, Katedra sociologie, 2015

Doktorsk prace Petra Vidomuse se zameruje na fenomén eskho klimaskepticismu. První třetina prace se nejprve venuje shrnut problematiky změny klimatu (existující poznatky o změně klimatu, mořn opatřen, esk a svetov klimatick hnutí, politiky změny klimatu, sociologick prispevky o změně klimatu) a představuje přehled teorií, kter převařn pocházejí ze sociálních hnutí, o kontrahnutch a jejich přicnch. Druh třetina prace představuje vyzkum, jehoř hlavní vyzkumnou otazkou je „Jak aktivn eřt klimaskeptici reflektují činnost sebe a svých odpůrců?“ Text popisuje zvolen přístup zakotven teorie a prezentuje hlavní zdroj dat (18 semi-strukturovaných rozhovorů s hlavními českými klimaskeptiky vybranými na základě metody sněhové koule). Text zde představuje hlavní teoretick model zakotven teorie, kter zachycuje „vliv přicnnch podmínek (vedců, aktivistů, médií)“, kter „se snař klimaskeptici neutralizovat v procesech de-problematizace – strategiích *expertizanho boje* (vedci), *nlepkovcho boje* (aktivist) a *symbolického boje* (média)“ a působit tak na tyto tří aktéry – vedci, aktivist, média. Prace pak v analýze popisuje kontext, intervenující podmínky, strategie klimaskeptiků, a reakce vedců, aktivistů a médií.

Nesporn silnými strankami prace jsou velmi zajmav vyzkumn téma a zachycen velkého mořstv literatury k tématu. Deskriptivn analýza rozhovorů je vyborn proveden – autor velmi precizn analyzuje, interpretuje a tvoří induktivn kategorie popisující diskurz eskch klimaskeptiků. Prace tak nabízí velmi dobr porozumění argumentů a perspektiv eskch klimaskeptiků. V ostatních astech prace nicméně vidím tří hlavní problémy:

1) Za nejvetř slabinu prace povařuji to, že nemá jasn zamřenccl a jasn argument, kter by praci vedl. Prace tak má charakter souhrnu různých přispevků k tématu eskho klimaskepticismu obecn, kter ale přilř nedrř pohromadě njak teoretick či logicky propojen struktura. V praci se objevují hned tří vyzkumn problémy: A) Prace v úvodu dlouze a velmi poutav vykresluje změnu eskho veřejného mnn ohledně globálního oteplování (krom prvních 10 stran úvodu, sekce 7 od str. 92, a vetřina zveru disertace, kter spekuluje o přicnch změny veřejného mnn. Text ale zároveň explicitn popírá, že se prace tomuto problému venuje, tak je nepochopiteln, proč je vubec této problematice venovno tolik prostoru). B) Vyzkum prezentovan hlavní v druhé třetině prace zase představuje jin problém, kdř je veden vyzkumnou otazkou o „zmapování názorů a strategií“ klimaskeptiků v R. C) Naopak hlavní teoretick model prace zase jako hlavní problém specifikuje kauzální vysvtlen efektů klimaskepticho hnutí na vedce, environmentln aktivisty a média. I kdř se všechny tří problémy týkají stejného tématu a mohly by být dobrm vyzkumnm problémem, prace jasn neříká, kter z nich si vybírá a na kter primrn odpovd (ani jasn neříká, že řeř všechny tří). Pokud nkter z vyře zmnnch problémů, nejsou problémem, který m prace řeřt, tak není důvod se jim v praci vubec venovat. Naopak pokud cílem jsou, tak zase je třeba tyto problémy adekvtn

teoreticky uchopit a empiricky zkoumat (což se v práci děje jen u problému B, u ostatních dvou cílů práce nemá adekvátní design ani data, aby tyto cíle mohla naplnit).

S nejasností cíle se nese i nejasné ospravedlnění celé práce a její přínos. Už na začátku by mělo být jasné, proč je třeba takovou práci psát a konkrétně čím a do jaké literatury studie přispívá. Text je v tomto ohledu velmi obecný a neurčitý a omezuje se na tvrzení, že západní a východní kontext či evropský a USA kontext je jiný a zde vzniklé teorie jsou obtížně přenositelné. Nemyslím si, že toto vágní ospravedlnění, že „jiné kontexty jsou určitě jiné“, které lze prakticky použít univerzálně u každé práce, která zkoumá nové případy, pro disertaci stačí. Disertační práce by měla přijít s důmyslnějším a propracovanějším argumentem a důkazem, že je skutečně věrohodné očekávat tak zásadní rozlišení, a přesně specifikovat v čem a proč. Práce by měla umět jasně a přesně obhájit, že stávající teorie nestačí a že potřebujeme vybudovat novou teorii. Další, možná zásadnější problém ohledně přínosu je, že si myslím, že text vlastně ani moc žádnou novou vysvětlující teorii nepřináší (viz níže).

2) Práce s teorií je pro mě druhý hlavní problém. Ačkoli má být hlavním cílem práce teoretický přínos, práce je podle mého značně podteoretizovaná. A) Práce obsahuje velké množství chronologických soupisů určitých empirických faktů (velká část první třetiny práce – nejrůznější data o veřejném mínění, popis toho, jak se vyvíjely klimatologické zprávy k oteplování, nepřełożené grafy o vývoji CO₂ ve světě, popis co si myslí o klimatu sociologové, jak se vyvíjelo klimatické hnutí u nás a v zahraničí atd.), které nejsou nijak teoreticko-analyticky uchopeny (nejde ani o deduktivně vedený analytický popis skrze existující teoretické kategorie, ani tato data nejsou využita k induktivně vedené tvorbě teorie). Přitom právě tato data by měla být nahlížena skrze teoretické kategorie představené dále v práci (veřejné mínění jako diskurzivní příležitosti, zprávy komisí jako příležitosti, interpretace environmentalistů jako framing primárního hnutí). Práce to sice ve velmi omezené míře činí v analytické části, ne ale příliš propojeně s teorií a navíc zde jakoby „zbytečně“ opakuje již řečené empirické informace. Navíc ani v analytické části nejsou empirické fenomény dostatečně teoreticky uchopeny. Proč není „strategie zpochybňování“ teoreticky pojatá teorií rámování, o které sama práce mluví se mluví v teoretické sekci? Proč teoretická kategorie mobilizačních zdrojů přichází až potom, co se mluví o organizovanosti klimaskeptiků? Síť aktérů, jejich organizovanost atd. jsou základním indikátorem mobilizačních zdrojů. Nejsou jím jen finanční prostředky a formalizované organizace, které práce jako zdroje analyzuje (práce navíc toto sama uznává ale prakticky nedělá).

B) Práce tvrdí, že jejím hlavním přínosem je tvorba kauzální teorie – proto volí zakotvenou teorii a používá schéma příčiny a následků. Nicméně: k tomu, aby mohla práce přijít s kauzální teorií, tak by ale její výzkumná otázka musela být kauzální („proč?“). Namísto toho se práce ptá „jen“ deskriptivně („**Jak** aktivní čeští klimaskeptici reflektují činnost sebe a svých odpůrců?“) a tak i vypadá její praktický postup analýzy. Práce netvoří na základě empirických pozorování kauzální teorii, příliš nespécifikuje mechanismy vlivu a působení a nevrací se k jejich testování, jak vyžaduje přístup zakotvené teorie. Práce spíše staticky (více či méně analyticky) popisuje různé koncepty, které mohou mít příčinnou povahu, ale příliš je do dynamického kauzálního vztahu neklade. Jak již bylo řečeno výše, není mi jasné, co má být onou novou teorií vysvětlující nějaký následek (z práce není jasné jaký výsledek práce chce vysvětlit, protože není jasně specifikovaný problém). Co nového teoretického práce vygenerovala, co doposud teorie sociálních hnutí nebo jakákoliv jiná teorie nevěděla? Podle mého tak není jasně obhájené, proč vůbec bylo třeba používat zakotvenou teorii.

C) Práce má teoretickou sekci shrnující příspěvky ke zkoumání kontrahnutí. Tato teoretická diskuse ale není vedená nějakým jasným cílem a nemá jasné vyústění (např. že by zde byl uveden argument ukazující, že tyto teorie jsou nedostatečné a proto potřebujeme zakotvenou teorii, abychom vytvořili nové). Jedná se spíše o „učebnicový“ katalog podrobně rozebraných různých přístupů k tématu, různých typologií a definic. Valná většina uvedených teoretických konceptů a typů se dále v práci ale už vůbec neobjeví (není tedy důvod je uvádět, když se s nimi dále nepracuje). D) Není jasné, jak do práce patří sekce o tom „Jak sociolog zkoumá klima.“ Tato diskuse se týká úplně jiného problému (i když stejného tématu). Autor zde např. shrnuje myšlení Giddense a Becka. Opět ale v nezaměřeném obecném stylu a tato sekce prakticky nijak nemluví s ostatními částmi práce.

I když práce shrnuje velké množství relevantní literatury (k protihnutím, klimaskepticismu atd.), práce neúplně dobře komunikuje s existující akademickou debatou. Není např. jasné, proč práce nechápala klimaskeptiky od začátku jako protihnutí (obhajobou má být to, že chce induktivní

otevřenost, ale stejně tento přístup nakonec práce přijímá. Text tak zbytečně ztrácí dech tím, že zdlouhavě mluví o veřejném mínění, aby za sto stran řekl, že tomu se vlastně nevěnuje a věnuje se aktivistům). Celkově práce v řadě ohledů jakoby „znovu objevuje kolo“ a staví řadu argumentů od nuly, jakoby tu nebyla literatura před ní. Tyto jednotlivé diskuse nakonec vyústí ve správných závěrech, které mluví k současné debatě, ale cesta k těmto závěrům je zbytečně zdlouhavá a práce hledá problémy, kde z hlediska stávající literatury dneska již nejsou. Například problematizuje, zda think tanky mohou být hnutí nebo že postoje klimaskeptiků nejsou homogenní. Pro studie sociálních hnutí toto není nijak překvapivé ani problematické. Myslím, že celkově práce nemá jasno v tom, kdo má být jejím čtenářem. Tím, že všechno vysvětluje od nuly a také, že věnuje hodně prostoru obhajobě sebe sama před svým zkoumaným objektem (defenzivně vysvětluje klimaskeptikům, že je pojímá jako hnutí, že nemá EU financování, že není přírodovědcem atd., což si myslím v práci vůbec nemělo být nebo mělo být podáno jinak) práce spíše mluví k laické veřejnosti. Celkově práce spíše než aktivní diskusi s relevantní literaturou, shrnuje již napsané o kontrahnutích nebo klimaskepticismu, review literatury jde spíše po autorech než po argumentech, a zjištění shrnované literatury nejsou propojeny s potřebami vlastní studie. Např. není jasné, proč práce shrnuje diplomové práce o tématu, když si z nich sama pro sebe stejně nic nebere.

3) Třetí hlavní problém disertační práce vidím v datech. V metodologické sekci práce uvádí, že hlavní nejdůležitější zdroj dat jsou semi-strukturované rozhovory s osmnácti českými klimaskeptiky. Jejich výběr, postup rozhovorů, zohlednění role výzkumníka atd. jsou výborně zvoleny a dobře popsány. Potenciální problém ale vidím v tom, že právě samotné semi-strukturované rozhovory nejsou úplně nejhodnější vzhledem k otázce výzkumu a i k reálnému obsahu analýzy. Jelikož práci zajímají „veřejné a soustavné názory“ klimaskeptiků, byla by bývala mnohem vhodnější analýza dokumentů. Dokumenty produkované klimaskeptiky (knihy, blogy, proslovy) by poskytly výborný zdroj veřejně formulovaných argumentů a také je lze použít pro analýzu v čase, což práci očividně také zajímá. Také není jasné, jestli mezi dotazovanými klimaskeptiky byl V. Klaus (a pokud tam teoreticky patří – proč ano proč ne?). Analýza dokumentů by byla ideální pro přístup k takovému jinak těžko zachytitelnému respondentovi. Práce sice kritizuje existující studie právě proto, že používají dokumenty a nedělají rozhovory – jejich problémem má být to, že „jakoby se výzkumníci obávali „sestoupit“ mezi klimaskeptiky samotné“ –, což si nemyslím, že je nějaký pádný argument. Naopak, předchozí studie právě možná měly relevantní důvody (viz výše), proč primárně použily dokumenty. Paradoxní navíc je, že práce sama na analýze dokumentů z velké části taky staví. Úryvky z blogů, knih a článků tvoří základ přibližně poloviny empirické analýzy diskurzu klimaskeptiků. Nicméně práce se o tom, jak tyto dokumenty (o které se opírá přibližně polovina analýzy) byly vybrány a analyzovány vůbec nezmiňuje. To beru jako velmi závažný nedostatek – čtenář nemá představu o systematickosti a postupu takového výzkumu. Navíc práce mluví o řadě fenoménů, které rozhovory s klimaskeptiky vyzkoumat nedokáže – politické příležitosti, organizační zdroje, přístup médií. I když bychom přijali argument, že se práce primárně zajímá o to, co o těchto fenoménech říkají klimaskeptici a že ji primárně zajímají jejich interpretace, tak sama tento cíl neplní. I zde práce používá celou řadu jiných dat, o jejichž metodologii (napojení na teorii, jejich výběr, jejich analýze) nic nevíme. Např. informace o vývoji politických příležitostí, přístupu médií a organizačních zdrojích jsou vystaveny na základně jiných zdrojů, které jsou sice citovány, ale tato data nejsou metodologicky uchopena. Práce např. provádí i to, co by výzkum sociálních hnutí nazval analýzou protestních událostí (str. 253-255), ale potřebné informace k použití této metody a dat neuvádí. Práce se tak také částečně zpronevřuje svému paradigmatickému východisku. Hlavní diskurzivní perspektiva práce ji řadí do interpretativistického/konstruktivistického paradigmatu. Je proto zarážející, že práce, jejíž ontologickým východiskem by mělo být to, že fakta neexistují objektivně ale jen v podobách interpretací různých aktérů, např. hledá „neutrální“ označení klimaskeptiků nebo to, že se v první třetině práce v „objektivisticko-positivistickém“ stylu shrnuje poznání klimatologů jako „objektivní“ fakta.

Práce má rozhodně své silné stránky. Již zmíněný popis diskurzu klimaskeptiků je excelentní, autor zde dokazuje, že výborně ovládá interpretativní analýzu kvalitativních dat a velmi povedeně je abstrahuje do teoreticky abstraktnějších kategorií, které velmi dobře popisují jejich diskurz. Tato část disertační práce by po menších úpravách a reformulaci a specifikaci teoretického přínosu mohla být

dobrým článkem v mezinárodním časopise zaměřeném na tuto oblast výzkumu. Nicméně jako celek (daších cca 250 stran) text nepůsobí jako koherentní disertační práce: nemá jasný cíl, ospravedlnění a koherentně vypracovaný argument, který by držel celou práci pohromadě, nemá jasnou logicky propojenou strukturu, hlavní výzkumná otázka (deskriptivní) úplně neodpovídá zvolenému přístupu (tvorba kauzální teorie), informace o způsobu výběru a zpracování většiny dat použitých ve studii (ostatní data kromě rozhovorů) chybí. Toto jsou z mého hlediska kritéria, která by disertační práce měla splnit, a proto ji nedoporučuji k obhajobě a navrhuji klasifikaci neprospěl.

Kateřina Vrábliková

Mannheim, 27. září 2015